

ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»

Харківський інститут

Кафедра соціально – гуманітарних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Харківського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
«26» серпня 2025 р.
Догадіна

Схвалено на засіданні кафедри
соціально – гуманітарних дисциплін

Протокол № 1 від «26» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

А.А. Рудь

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія та культура України

спеціальності: С4 Психологія
(шифр і назва спеціальності)

освітнього рівня: перший (бакалаврський) рівень
(назва освітнього рівня)

освітньої програми: « Психологія»
(назва освітньої програми)

Розробник (-и) силябусу навчальної дисципліни:

Рудь Алеся Аркадіївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри «Соціально – гуманітарних дисциплін»

(підпис)

Викладач:

Рудь Алеся Аркадіївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри «Соціально – гуманітарних дисциплін»

(підпис)

Силябус розглянуто на засіданні кафедри «Соціально – гуманітарних дисциплін»

Протокол № 1 від 26 серпня 2025 року

Загальна інформація про навчальну дисципліну

Назва навчальної дисципліни	Історія та культура України
Шифр(и) та назва(ви) спеціальності(стей)	С4 Психологія
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	обов'язкова
Кількість кредитів і годин	4 кредити / 120 год. Лекції: 20 год. Семінарські / практичні заняття: 32 год. Самостійна робота: 68 год.
Термін вивчення дисципліни	I семестр
Мова викладання	українська
Вид підсумкового контролю	екзамен
Сторінка дисципліни на сайті	https://kh.maup.com.ua/elementor-822/

Загальна інформація про викладача навчальної дисципліни. Контактна інформація.

П.І.Б. викладача	Рудь Алеся Аркадіївна
Науковий ступінь	Кандидат історичних наук
Посада	Доцент кафедри «Соціально – гуманітарних дисциплін»
Дисципліни, які викладає НПП	Історія та культура України, Академічні студії
Напрями наукових досліджень	соціально – економічні, політико – правові, культурологічні проблеми історії України та зарубіжних країн, краєзнавство.
Посилання на реєстри ідентифікаторів для науковців	Реєстрація у базі Google Академія: https://scholar.google.com/citations?view_op=list_works&hl=uk&user=16N9wUQAAAAJ Реєстрація у ORCID: https://orcid.org/0009-0003-8298-1040
Контактна інформація викладача	

E-mail:	alesyarud5@gmail.com
Контактний телефон	+38(095)-471 -01-29
Телефон кафедри	+38(099)-492 -48-07
Портфоліо викладача на сайті Інституту	https://kh.maup.com.ua/elementor-822/

Коротка анотація до дисципліни. Цей курс передбачає формування навичок культури, критичного аналізу історичних фактів, вміння виокремлювати основні і другорядні факти, визначати на їх основі ключові тенденції суспільно-політичного, соціально-економічного та соціокультурного розвитку. Предметом навчальної дисципліни є процес виникнення та розвитку людства на території сучасної України з найдавніших часів до сьогодення.

Предмет курсу «Історія та культура України» охоплює цілісний історичний процес формування українського народу та його діяльність у соціально-економічній, духовній та політичній сферах, а також українську культуру як систему цінностей, що розвивалася від найдавніших часів до сучасності. Курс вивчає, як українська історія та культура розвивалися в контексті світових цивілізаційних процесів.

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія та культура України» є надання знань щодо базових тенденцій, процесів і подій в історії України, провідних політичних і військових діячів, діячів культури тощо.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія та культура України» є:

- ознайомити студентів з основними фактами з української історії та історії української культури;
- сформувати вміння аналізувати історичні події та факти;
- ознайомити студентів із діяльністю знакових особистостей в українській історії.
- виробити в студентів уміння критично аналізувати історичні факти, працювати з літературою та джерелами;
- на прикладі ключових подій української історії та її провідних постатей виробити у студентів почуття патріотизму, поваги до історії та культури українського народу.

Формат курсу: очний (offline) та дистанційний (on-line)

Програмні компетентності та результати навчання:

Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК9. Здатність працювати в команді. ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК5. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

	СК8. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації. СК10. Розуміння закономірностей взаємодії індивідів, соціальних груп, спільнот. СК11. Здатність до розуміння соціальної обумовленості особистості та життєвого шляху індивіда, а також ролі індивіда в життєдіяльності соціальних організацій, спільнот. СК19. Здатність дотримуватися норм професійної етики. СК20. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
Програмні результати навчання	
Програмні результати (ПР)	ПР3 Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань. ПР4 Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел. ПР6 Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження. ПР8 Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефаківців. ПР10 Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника. ПР13 Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності. ПР14 Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості. ПР15 Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку. ПР17 Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності. ПР24 Здатність до розуміння соціальної обумовленості особистості та життєвого шляху індивіда, а також ролі індивіда в життєдіяльності соціальних організацій, спільнот.

Зміст навчальної дисципліни:

№	Назва теми	К-сть годин, з них:			
		Лекції	Семінарські зан.	Самостійна робота	Методи навчання/методи оцінювання

1 семестр					Методи навчання: словесні (навчальна лекція; бесіда; навчальна дискусія); індуктивний метод; дедуктивний метод; традиційний метод; аналітичний; синтетичний; практичний; пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; метод проблемного викладу; частково-пошуковий; дослідницький; інтерактивні методи (аналіз ситуацій; дискусії, дебати, полеміки; діалог, синтез думок; мозковий штурм; відпрацювання навичок; ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань); моделювання професійної діяльності; інноваційні методи навчання (компетентнісний; проєктно-дослідницький); кейс-метод. Методи оцінювання: усний контроль (усне опитування, оцінювання участі у дискусіях, інших інтерактивних методах навчання); письмовий контроль (контрольні, самостійні роботи, реферати); тестовий контроль (тести закритої форми: тест-альтернатива, тест-відповідність); метод самоконтролю та самооцінки; оцінювання кейс-завдань.
Змістовний модуль 1. Особливості розвитку українських земель з найдавніших часів до XIX ст.					
Тема 1.	Вступ. Наукові концепції формування та розвитку українського народу. Найдавніші протодержавні утворення на території України та їх світогляд.	2	2	6	
Тема 2.	Київська Русь і Галицько -Волинська держава, їх значення у світовій історії. Культура Київської Русі та Галицько -Волинської держави.	2	2	6	
Тема 3.	Українські землі у складі іноземних держав (2-ї половини XIV –XVI ст.). Українське Козацтво та його роль у національно-визвольній боротьбі українського народу. Культура 2-ї половини XIV-XVI ст.	2	2	6	
Тема 4.	Українська козацька держава 2-ї половини XVII – XVIII ст. Основні тенденції культурного розвитку.	2	2	6	
Тема 5.	Українські землі під владою Російської та Австрійської імперій. Національно -культурне відродження XIX ст.	2	4	6	
Модульна контрольна робота					
Змістовний модуль 2. Особливості розвитку України у XX - XXI ст.					
Тема 6.	Україна на початку XX ст. Українська національно - демократична революція 1917 - 1921 років. Відродження українського культурного життя.	2	4	6	
Тема 7.	Становище України в умовах утвердження тоталітарного режиму. Культура в 20-30-ті роки XX ст. Україна у роки Другої світової війни та післявоєнної відбудови. Характерні риси культурного розвитку.	2	4	8	
Тема 8.	Суспільнополітичне та економічне життя в Україні у 50- 80 – х років XX ст. Особливості культурного життя.	2	4	8	
Тема 9.	Розпад СРСР та відродження незалежності України. Особливості української культури.	2	4	8	
Тема 10.	Розбудова Української держави та культурні здобутки на сучасному етапі.	2	4	8	
Модульна контрольна робота					
Всього:		20	32	68	
Форма контролю: екзамен					

Пререквізити та постреквізити: Курс «Історія та культура України» викладається студентам на 1 курсі денної форми навчання у 1 семестрі і безпосередньо пов'язаний з дисциплінами: «Філософія» (1 семестр), «Правознавство» (2 семестр), «Релігієзнавство», він покликаний ознайомити студентів з основними фактами з української історії та історії української культури; сформулювати вміння аналізувати історичні події та факти; ознайомити студентів із діяльністю знакових особистостей в українській історії, виробити в студентів уміння критично аналізувати історичні факти, працювати з літературою та джерелами.

Технічне обладнання та/або програмне забезпечення – Мультимедійний проєктор, ноутбук для проведення аудиторних занять, доступ здобувачіввищої освіти до Інтернету.

1. Сервіс для пошуку наукових джерел GoogleScholar. Електронний режим доступу: URL:<https://scholar.google.com.ua>

2. Бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України URL: <http://izbornyk.org.ua/>

3. Офіційний сайт українського Товариства охорони пам'яток історії та культури
URL: <https://pamjatky.org.ua/>
4. Національний музей історії України URL: <https://nmiu.org/>
5. Історична веб-хрестоматія UKRAÏNARUS
URL: http://geocities.com/ua_ukraine/ukraïnerus.html
6. Українська електронна бібліотека URL: <http://ukrcenter.com/library.asp>

Форми і методи контролю.

Контроль успішності здобувачів освіти поділяється на поточний і підсумковий (семестровий). Поточний контроль здійснюють під час проведення практичних (семінарських) занять, метою якого є систематична перевірка розуміння та засвоєння теоретичного навчального матеріалу, уміння використовувати теоретичні знання під час виконання практичних завдань тощо. Можливості поточного контролю є надзвичайно широкими: мотивація навчання, стимулювання навчально-пізнавальної діяльності, диференційований підхід до навчання, індивідуалізація навчання тощо.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає;
- систематичність роботи на семінарських заняттях, активність під час обговорення питань;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття;
- аналіз законодавства та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- самостійне опрацювання тем.

Контроль успішності здобувачів освіти поділяється на поточний і підсумковий. Методи поточного контролю: усний контроль (опитування, бесіда, доповідь, повідомлення тощо); письмовий контроль (контрольна робота, реферат, виклад матеріалу на задану тему в письмовій формі тощо); комбінований контроль; презентація самостійної роботи; спостереження як метод контролю; тестовий контроль; проблемні ситуації.

Система оцінювання та вимоги.

Таблиця розподілу балів, які отримують здобувачі вищої освіти 1-й семестр

	Поточний контроль знань										Модульні контрольні роботи	Екзамен	Загальна кількість балів
Теми	Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	Тема 9	Тема 10	20	40	100
Робота на семінарському занятті	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
Самостійна робота	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3			

Таблиця містить інформацію про максимальні бали за кожен вид навчальної роботи здобувача вищої освіти.

Під час оцінювання засвоєння кожної теми за поточну навчальну діяльність здобувачу освіти виставляють оцінки з урахуванням затверджених критеріїв оцінювання для відповідної дисципліни.

Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів освіти та розподіл балів, які вони отримують, регламентуються Положенням про оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Модульний контроль. Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Історія та культура України» проводиться на останньому занятті модуля у письмовій формі, у вигляді тестування, а саме, тести закритої форми: тест-альтернатива, тест-відповідність.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи з навчальної дисципліни **«Історія та культура України»**:

при оцінюванні модульної контрольної роботи враховується обсяг і правильність виконаних завдань:

- оцінка «відмінно» (A) ставиться за правильне виконання всіх завдань (або більше 90% усіх завдань);

- оцінка «добре» (B) ставиться за виконання 80% усіх завдань;

- оцінка «добре» (C) ставиться за виконання 70% усіх завдань;

- оцінка «задовільно» (D) ставиться, якщо правильно виконано 60% запропонованих завдань;

- оцінка «задовільно» (E) ставиться, якщо правильно виконано більше 50% запропонованих завдань;

- оцінка «незадовільно» (FX) ставиться, якщо завдань виконано менше від 50 %.

Неявка на модульну контрольну роботу – 0 балів.

Вище наведені оцінки трансформуються в рейтингові бали у такий спосіб:

«A» – 18-20 балів;

«B» – 16-17 балів;

«C» – 14-15 балів;

«D» – 12-13 балів.

«E» – 10-11 балів;

«FX» – менше 10 балів.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни **«Історія та культура України»** є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену (усно). Студента допускають до семестрового контролю за умови виконання ним усіх видів робіт.

Семестровий контроль у формі екзамену передбачає, що підсумкова оцінка з дисципліни визначається як сума (проста або зважена) балів за змістовими модулями. Залік виставляється за результатами роботи здобувача освіти впродовж усього семестру. Рейтингова оцінка здобувача освіти складається з балів, отриманих здобувачем за результатами заходів поточного контролю, заохочувальних балів.

Здобувачі освіти, які виконали всі умови допуску до екзамену та мають рейтингову оцінку 60 і більше балів, отримують відповідну до набраного рейтингу оцінку без додаткових випробувань.

Зі здобувачами, які виконали всі умови допуску до екзамену та мають рейтингову оцінку менше 60 балів, а також з тими здобувачами, хто бажає підвищити свою рейтингову оцінку, на останньому за розкладом занятті з дисципліни в семестрі викладач проводить підсумковий семестровий контроль у вигляді екзамену.

Оцінювання додаткових (індивідуальних) видів навчальної діяльності. До додаткових (індивідуальних) видів навчальної діяльності відносять участь здобувачів у роботі наукових конференцій, наукових гуртків здобувачів і проблемних груп, підготовці публікацій, тощо понад обсяги завдань, які встановлені відповідною робочою програмою навчальної дисципліни.

За рішенням кафедри здобувачам освіти, які брали участь у науково-дослідній роботі та виконували певні види додаткових (індивідуальних) видів навчальної діяльності, присуджуватися заохочувальні (бонусні) бали за визначену освітню компоненту.

Також, заохочувальні бали можуть нараховуватися, якщо здобувач освіти, наприклад, виконав і захистив певні види робіт, відвідував всі лекції, семінарські й практичні заняття, має власний рукописний конспект лекцій та опрацьований додатковий навчальний матеріал, немає пропусків занять без поважних причин, відвідував додаткові консультації за участі лектора тощо.

Сума заохочувальних балів враховується при виставленні підсумкових балів в заліково-екзаменаційну відомість (але не більше 89 балів в загальному підсумку) і може бути автоматично зарахована при виставленні підсумкової семестрової оцінки з відповідної освітньої компоненти.

Заохочувальні бали не є нормативними і не входять до таблиці розподілу балів, які отримують здобувачі вищої освіти та основної шкали системи оцінювання.

Один захід може бути підставою для виставлення заохочувальних балів лише за однією найбільш релевантною освітньою компонентою.

Підсумкова кількість балів, набрана здобувачами освіти за виконання завдань з самостійної роботи, є однією з складових поточної успішності з навчальної дисципліни. Самостійна робота з кожної теми за робочою програмою навчальної дисципліни оцінюється в діапазоні від 0 до 3 балів з використанням стандартизованих узагальнених критеріїв оцінювання знань.

Шкала оцінювання виконання самостійної роботи (індивідуальних завдань)

Можлива максимальна оцінка виконання самостійної роботи (індивідуальних завдань)	Рівень виконання			
	Відмінний	Добрий	Задовільний	Незадовільний
3	3	2	1	0

Форми контролю самостійної: поточний контроль на основі виконання практичних робіт; поточний контроль засвоєння знань на основі оцінки усної відповіді на питання, повідомлення, доповіді тощо (на практичних (семінарських) заняттях); індивідуальний або колективний проєкт, що потребує формування практичних навичок і умінь студентів (вибіркова форма); вирішення ситуаційних завдань; конспект, виконаний з теми, що вивчалася самостійно; тестування, виконання письмової контрольної роботи; проєкти статей, тез виступу та інші публікації, інші форми які сприяють засвоєнню в повному обсязі освітньої програми та послідовному виробленні навичок ефективної самостійної професійної (практичної й науково-теоретичної) діяльності на високому рівні.

Для оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти впродовж семестру застосовується 100-бальна, національна та шкала ЄКТС оцінювання

Шкала підсумкового оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для іспиту	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	дуже добре	
75-81	C	добре	
68-74	D	задовільно	
60-67	E	достатньо	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика курсу:

- регулярно відвідувати лекційні та практичні заняття;
- систематично, системно й активно працювати на лекційних і практичних заняттях;
- відпрацьовувати пропущені заняття або незадовільні оцінки, отримані на заняттях;
- виконувати у повному обсязі завдання, які вимагає підготувати викладач, належна їх якість;
- виконувати контрольні та інші самостійні роботи;
- дотримуватися норм академічної поведінки та етики.

Курс «Історія та культура України» передбачає засвоєння та дотримання принципів етики та академічної доброчесності, зокрема орієнтації на запобігання плагіату у будь-яких його проявах: всі роботи, доповіді, есе, реферати та презентації мають бути оригінальними та авторськими, не

переобтяженими цитатами, що мають супроводжуватися посиланнями на першоджерела. Порушеннями академічної доброчесності вважаються: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Оцінювання здобувача освіти орієнтовано на отримання балів за активність на семінарських заняттях, виконання завдань для самостійної роботи, а також виконання завдань, які здатні розвинути практичні уміння та навички, за які можуть бути нараховані додаткові (бонусні) бали (участь у круглих столах, наукових конференціях, наукових конкурсах серед студентів).

Методичне забезпечення навчальної дисципліни

Навчально-методичні матеріали, що забезпечують супровід дисципліни: конспект лекцій, методичні рекомендації щодо проведення практичних (семінарських) занять та методичні рекомендації щодо самостійної роботи здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни **«Історія та культура України»**.

19. Рекомендована література:

Основна:

1. Бакалець О.А. Історія України з найдавніших часів до початку ХХІ ст.: підручник. Львів: Видавництво ПП «Магнолія 2006», 2024. 597 с.
2. Бойко О.Д. Новітня історія України (2014 – 2023): навчальний посібник. К.: Академія, 2023. 244 с.
3. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія, 2023. 560 с.
4. Комаринська З.М. Історія України: навчальний посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2022. 451 с.
5. Кульчицький С.В. Новітня історія України (1953 – 2023). К.: Арії, 2024. 576 с.
6. Олійник М.П., Ткачук І.Х. Історія України: навчальний посібник. Львів: Видавництво ПП «Новий Світ – 2000», 2024. 274 с.
7. Павлова О.Ю. Історія української культури. К.: Центр учбової літератури, 2022. 340 с.
8. Світлична В.В. Історія України: навчальний посібник. К.: Каравела, 2022. 408 с.

Додаткова:

1. Історія України без міфів: генеза національної стійкості крізь призму наукових досліджень / Боднарчук О., Вановська І., Караїванов М., Коломоєць О., Коломоєць С. та ін. К.: Ліра-К, 2024. 280 с.
2. Історія української культури у схемах, таблицях та ілюстраціях: навчально – методичний посібник / Р.В. Гула, І.Г. Передерій, Л.І. Дерев'янко. К.: Каравела, 2023. 180 с.
3. Кульчицький С.В., Власов В.С., Панарін О.Є. Історія України: довідник. К.: Літера ЛТД, 2020. 544 с.
4. Лозовий В.О. Українська культура: підручник. Х.: Право, 2021. 400 с.
5. Мицик Ю.А., Бажан О.Г. Від трипільців до кіборгів: коротка історія України. К.: Кліо, 2024. 688 с.
6. Сабадаш Ю.С. Історія української культури. У 3 ч.: Ч. 1: Від стародавніх часів до ХІХ ст. (ілюстрована хрестоматія). К.: Ліра – К, 2020. 320 с.; Ч. 2: ХХ ст. (ілюстрована хрестоматія). К.: Ліра – К, 2022. 292 с.; Ч. 3: 1991 – 2023 рр. (ілюстрована хрестоматія). К.: Ліра – К, 2024. 320 с.
7. Світлична В.В. Практикум з історії України: навчальний посібник. К.: Каравела, 2022. 342 с.
8. Скакальська І.Б. Практикум з історії України модерної епохи (ХІХ – ХХІ ст.). К.: КНТ, 2021. 158 с.
9. Тетарчук І., Дяків Т. Історія України: навчальний посібник до іспитів. К.: Центр учбової літератури, 2021. 188 с.
10. Уривалкін О.М. Довідник з історії України. К.: Центр учбової літератури, 2022. 1010 с.

Internet – ресурси:

1. Державна архівна служба України. URL: <https://archives.gov.ua>

2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Інститут історії України Національної академії наук України. URL: <http://history.org.ua>
4. Міжнародний бібліотечно – інформаційний центр ім. Ярослава Мудрого Міжрегіональної Академії управління персоналом. URL: [https:// library.maup.com.ua](https://library.maup.com.ua)
5. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL: [http:// korolenko.kharkov.com](http://korolenko.kharkov.com)
6. Харківська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: [http:// library.kharkov.ua](http://library.kharkov.ua)
7. Український історичний журнал (архів). URL: <http://uhj.history.org.ua/uk> /archive

